<u>રાજ્યશાસ્ત્ર</u>

સરકારીતંત્ર, ભારતનું બંધારણ અને આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકારણ

<u>સરકારીતંત્ર:</u>

(1) બંધારણ:

અર્થ અને ઉપયોગિતા, સારા બંધારણની લાક્ષણિકતઓ, બંધારણના પ્રકારો – એરિસ્ટોટલે રજૂ કરેલ બંધારણનું વર્ગીકરણ, સમીક્ષા, આધુનિક વર્ગીકરણ (1) દસ્તાવેજી (2) બિનદસ્તાવેજી (3) સુપરિવર્તનશીલ (4) દુષ્પરિવર્તનશી. દરેકના અર્થઘટન તથા ગુણદોષ, બંધારણના હેતુ સામેના ભયસ્થાનો, યુદ્ધ, આંતરિક કટોકટી, આર્થિક કટોકટી, પક્ષ પ્રભાવપ્રથા તથા આર્થિક આયોજન.

(2) સત્તાવિશ્લેષણનો સિદ્ધાંત:

મોન્તેસ્કે રજૂ કરેલ સિદ્ધાંત તરફેણ અને ટીકા, સત્તાવિશ્લેષણના સિદ્ધાંતનો અમલ, સંસદીય અને પ્રમુખીય સરકારોમાં સત્તાવિશ્લેષણ અને વ્યક્તિસ્વાતંત્ર્ય.

(3) સરકાર:

અર્થઘટન અને સ્થાન, સરકારનાં કાર્યો અને અંગો, ધારાસભા, કારોબારી અને ન્યાયતંત્ર.

- <u>ધારાસભા:</u>

  રચના, કાર્યો, આધુનિક સમયમાં ધારાસભાની ભૂમિકા અને સ્થાન એકગૃહી અને દ્વિગૃહી ધારાસભાઓ, બંનેની તરફેણની તેમજ વિરૂદ્ધની દલીલો, કાયદાની કાર્યવાહી – ખરડાના પ્રકારો, સમિતિઓના પ્રકારો, સંસદીય અને પ્રમુખીય સરકારોમાં કાયદા ઘડતરની કાર્યવાહીનું વિહંગાવલોકન, ધારાસભાની સર્વોપરિતા, ધારાસભાનો કારોબારી પર અંકુશ, ધારાસભાની અગત્ય ઓછી થવા માટેનાં જવાબદાર કારણો.

- <u>કારોબારી:</u>

  અર્થ, કાર્યો, પ્રકારો, એકજન અને બહુજન – સામૂહિક, નામની અને વાસ્તવિક, રાજકીય અને વહીવટી બંને વચ્ચેના તફાવતો, સંસદીય અને પ્રમુખીય સરકારો, સંસદીય સરકાર, મુખ્ય લક્ષણો કે સિદ્ધાંતો, સંસદીય સરકારની જરૂરિયાતો, ગુણદોષ, પ્રમુખીય સરકાર, મુખ્ય લક્ષણો, ગુણદોષ, બંને વચ્ચેના તફાવતો, સનદી સેવા, યોગ્યતાઓ, નિમણૂંક પદ્ધતિ, રાજકીય તટસ્થતા, સનદી સેવાનું મહત્વ.

- <u>ન્યાયતંત્ર:</u>

  કાર્યો, ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા, તેને જળવવા માટેની જોગવાઈઓ, ન્યાયતંત્રનો ધારાસભા અને કારોબારી સાથેનો સંબંધ, ન્યાયકીય સમીક્ષા, અર્થઘટન, અગત્ય અને સમીક્ષા, કાયદાનું શાસન – તેના પરનાં નિયંત્રણૉ, વહીવટી કાયદો, ન્યાયતંત્રની વર્તમાન ભૂમિકા, ન્યાયકીય સક્રિયતાવાદ (Judicial Activitism), સમીક્ષા.

(4) સરકારનાં સ્વરૂપો:

www.rijadeja.com

મતદારસમૂહ અને પ્રતિનિધિત્વ, રાજકીય પક્ષપ્રથા, એકતંત્રી અને સમવાયતંત્રી સરકારો અર્થઘટન, મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ, ગુણદોષો, બંને વચ્ચેના તફાવતો. સમૂહતંત્ર, અર્થ અને લક્ષણો, એકતંત્રી અને સમવાયતંત્ર તથા સમવાયતંત્ર અને સમૂહતંત્ર વચ્ચેનો તફાવતો.

- લોકશાહી:
  અર્થઘટન, સફળતા માટે જરૂરિયાતો, પ્રકારો, પ્રત્યક્ષ લોકશાહીની રીતિઓ, લોકશાહીના ગુણદોષો, લોકશાહીની સિદ્ધીઓ, ભાવિ, સરમુખ્યાતારશાહીની તુલના.
- મતાધિકાર:
  અર્થ, મતાધિકાર માટેની યોગ્યતાઓ, ચૂંટણીના પ્રકારો, આદેશપ્રાપ્ત પ્રતિનિધિત્વ.
- રાજકીય પક્ષપ્રથા:
  વ્યાખ્યા, રાજકીય પક્ષોનેઅસ્તિત્વમાં લાવવા માટેનાં જવાબદાર કારણો, કાર્યો, ગુણદોષો, પક્ષરહિત લોકશાહી, લોકશાહીના પ્રકારો – એકપક્ષા પદ્ધતિ, દ્વિપક્ષ પદ્ધતિ, બહુપક્ષ પદ્ધતિ, બહુપક્ષ પદ્ધતિ, એકપક્ષ પ્રભાવ પ્રથા, લોકશાહી અને પક્ષપદ્ધતિ.
- લોકમત:
  અર્થ અને અગત્ય, સંગીન અને અસરકારક લોકમત માટેની જરૂરિયાતો, લોકમતને ઘડનારા પરિબળો, દાબજૂથો – અર્થ, પ્રકારો, લોકશાહીમાં દાબજૂથોનું સ્થાન.

ભારતનું બંધારણ અને સરકાર:

(1) બંધારણીય માળખું: ભારતીય બંધારણની લાક્ષણિકતાઓ, આમુખ – અર્થ અને અગત્ય, મૂળભૂત હક્કો – અર્થ, મહત્વ, મૂળભૂત હક્કોના રક્ષણની જોગવાઈઓ, રાજ્યનીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો, અર્થઘટન, અગત્ય, મૂળભૂત હકો અને રાજ્યનીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો વચ્ચેના તફાવતો – બંને વચ્ચેના સંબંધ, ભારતના રાષ્ટ્રપતિ, સ્થાન, કાર્યો, સત્તાઓ, અગત્ય, ભારતમાં સંસદીય સરકાર – સિદ્ધાંત અને વ્યવહાર, ભારતમં સમવાયતંત્ર – વિશિષ્ટ પ્રકારનું સમવાયતંત્ર – કેન્દ્ર અને રાજ્યો વચ્ચેના સંબંધો.

(2) ભારતમાં લોકશાહી: લક્ષણો, સફળતાઓ અને નિષ્ફળતાઓ – ભારતીય લોકશાહી સામેનાં ભયસ્થાનો, ભારતીય લોકશાહીને મજબૂત બનાવવા માટેના ઉપાયો – ભાવિ, ભારતમાં ચૂંટણીતંત્ર.

આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકારણ અને ભારતની વિદેશનીતિ:

(1) બીજા વિશ્વયુદ્ધ પછીનું આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકારણ, દ્વિધ્રુવી વિશ્વ (Bipolar World), ઠંડુ યુદ્ધ (Cold War), અર્થઘટન, ઠંડા યુદ્ધ માટેના જબાબદાર કારણો – ઠંડા યુદ્ધના તબક્કાઓનું વિહંગાવલોકન, દેતાં (Detente – સંબંધસુધાર, તનાવ શૈથિલ્ય), ઠંડા યુદ્ધનો અંત.

(2) બિનજોડાણવાદ – અર્થ, બિનજોડાણવાદ અને તટસ્થતા, બિનજોડાણવાદને વેગ આપનારાં પરિબળો, બિનજોડાણવાદને અપનાવવા માટેનાં જવાબદાર કારણો, સાંપ્રત સમયનાપરિપ્રેક્ષ્યામાં ભારતની વિદેશનીતિ – વિદેશનીતિનો અર્થ અને તેને ઘડનારાં પરિબળો ભારતના પાકિસ્તાન અને ચીન સાથેના સંબંધો.

www.rijadeja.com